

Юридична відповідальність за екологічну шкоду, заподіяну збройним конфліктом: міжнародні та національні правові аспекти

*Strelnyk, V., Volchenko, N., Bondar, N., & Kuznetsova, M. — Revista Jurídica
Portucalense, 2026*

Актуальність дослідження

Масштаб шкоди

Повномасштабна агресія РФ спричинила забруднення повітря, водних ресурсів, ґрунтів, знищення екосистем, мінування територій, ризики ядерної та хімічної безпеки.

Міжнародний вимір

Екологічна шкода під час війни має транскордонний, довгостроковий характер і безпосередньо пов'язана з глобальною екологічною безпекою.

Правовий вакуум

У міжнародному праві досі відсутній повністю ефективний механізм, який гарантував би невідворотність відповідальності держави-агресора саме за екологічну шкоду.

Наукова проблема та дослідницька гіпотеза

Наукова проблема

Суперечність між **масштабом екологічної шкоди**, завданої Україні внаслідок збройної агресії, та **недостатньою ефективністю** наявних міжнародно-правових і національних механізмів притягнення до відповідальності та компенсації.

Дослідження мало не описовий, а **проблемно-аналітичний характер**: як юридично довести відповідальність, обґрунтувати причинно-наслідковий зв'язок, оцінити збитки і забезпечити їх відшкодування.

Дослідницька гіпотеза

Наявні міжнародні та національні правові механізми створюють підстави для притягнення агресора до відповідальності за екологічну шкоду, однак вони є **фрагментарними, складними у застосуванні** та потребують комплексного міждержавного підходу, належної доказової бази, участі незалежних експертів і розвитку спеціальних механізмів компенсації.

Мета та ключові дослідницькі питання

Метою дослідження було визначити міжнародно-правові та національно-правові підстави юридичної відповідальності за екологічну шкоду, спричинену збройним конфліктом, та обґрунтувати механізми притягнення РФ до відповідальності за шкоду, завдану довкіллю України.

1

Норми міжнародного права

Які норми регулюють охорону довкілля під час збройних конфліктів?

2

Самостійний об'єкт

Чи є екологічна шкода самостійним об'єктом юридичної відповідальності в умовах війни?

3

Судові прецеденти

Які міжнародні прецеденти можуть обґрунтувати відповідальність за екологічну шкоду?

4

Роль України

Яку роль має відіграти Україна у формуванні доказової бази та механізму компенсації?

Методологія дослідження

Оскільки юридична відповідальність за екологічну шкоду перебуває на перетині кількох галузей права, дослідження спиралось на **комплекс взаємодоповнюючих методів**.

Історичний метод

Становлення міжнародно-правових норм охорони довкілля від другорядного наслідку бойових дій до самостійної загрози міжнародній безпеці.

Case Study

Україна як конкретний кейс реальних труднощів застосування міжнародного та національного права до екологічної шкоди.

Системно-структурний

Розгляд юридичної відповідальності як складної системи взаємодіючих галузей права, механізмів доказування та компенсації.

Правове прогнозування

Оцінка майбутніх тенденцій розвитку міжнародного екологічного права та судової практики під впливом війни.

Системний аналіз: функції елементів правового механізму

Системно-функціональний метод дозволив визначити роль кожного елемента: лише у взаємодії вони здатні створити реальний механізм відповідальності.

1

МГП

Правила ведення війни, обмеження щодо заподіяння шкоди природному середовищу

2

МЕП

Довкілля як об'єкт правової охорони та екологічна безпека незалежно від наявності конфлікту

3

МКП

Індивідуальна відповідальність за найбільш тяжкі злочини проти довкілля

4

Репарації

Право міжнародної відповідальності держав як основа вимог про відшкодування шкоди

Аналіз міжнародного права та судової практики

Рівні аналізу міжнародного права

Рівень I: МГП — Женевські конвенції та Додатковий протокол I: захист природного середовища від широкомасштабної, довготривалої та серйозної шкоди.

Рівень II: Міжнародне екологічне право — документи ООН, Комісія міжнародного права, міжнародні акти у сфері безпеки.

Рівень III: Відповідальність держав — обов'язок агресора відшкодувати шкоду за міжнародно-протиправні діяння.

Рівень IV: Міжнародна судова практика — можливості та обмеження у доведенні екологічної шкоди.

Висновок з аналізу судової практики

Міжнародна судова практика є **неоднорідною**. Під час збройного конфлікту виникають складні питання: військова необхідність, причинно-наслідковий зв'язок, юрисдикція суду, державний імунітет, стандарти доказування.

Аналіз практики підтвердив ключовий елемент гіпотези: **наявність правових підстав не гарантує автоматичної відповідальності**. Необхідні сильна доказова база та правильно обрана правова стратегія.

Основні висновки дослідження

1 Екологічна шкода як складова міжнародної безпеки

Шкода, завдана Україні, повинна розглядатися як питання міжнародної безпеки, а не лише внутрішня екологічна проблема держави.

2 Фрагментарність механізмів відповідальності

Міжнародне право містить підстави для відповідальності, однак ці механізми залишаються фрагментарними та складними у практичному застосуванні.

3 Доказова база — ключовий елемент

Без належного документування, експертної оцінки та верифікації навіть обґрунтовані вимоги можуть виявитися непереконливими для міжнародних судів.

4 Роль євроінтеграції

Європейська інтеграція та міжнародна підтримка можуть відігравати важливу роль у післявоєнному екологічному відновленні України.

Наукова новизна та практичне значення

Наукова новизна

Комплексне поєднання міжнародного та національного правового аналізу екологічної шкоди, спричиненої збройним конфліктом, на прикладі України. Екологічна шкода розглядається у широкому контексті: відповідальність держави-агресора, міжнародна безпека, доказування, репарації, відновлення та євроінтеграція.

Практичне значення

- Формування правової позиції України у міжнародних судових процесах
- Обґрунтування вимог про компенсацію екологічної шкоди
- Удосконалення національних механізмів документування
- Розвиток методик оцінки екологічних збитків
- Підготовка політик зеленого відновлення України

✔ Стаття має не лише теоретичне, а й прикладне значення для правозастосування, державної політики та міжнародної адвокації України.

Загальна логіка дослідження та підсумковий висновок

Екологічна шкода

Масштабні наслідки агресії

Існуючі механізми

Наявні, але неповні інструменти

Доказова база

Незалежні експерти та дані

Правове значення

Міжнародно-правові наслідки

Проблема доказів

Складності оцінки та верифікації

Якісне правниче дослідження починається з чіткої практичної проблеми, переходить до науково обґрунтованої гіпотези, спирається на комплексну методологію та завершується висновками, що мають теоретичне і прикладне значення для України, Європи та міжнародного правопорядку.